

LIPITURI

martie 1936

Într-un articol anterior autorul rîndurilor de față povestea cum și-a dat seama că meniul pe care îl avea în față nu era ceea ce comandase el pentru al cincilea deceniu de viață. De fapt, de vreme ce el și meniul respectiv erau una, se descria pe sine ca pe un vas crăpat, dintre acelea pe care te întrebi dacă merită sau nu să le păstrezi. Editorul s-a gîndit că articolul sugerează prea multe aspecte, fără a le privi mai îndeaproape, și probabil că mulți cititori au simțit același lucru – și-apoi mai există întotdeauna și inși pentru care destăinuirea propriilor sentimente e ceva demn de dispreț, asta dacă nu se încheie cumva cu niște mulțumiri grave adresate zeilor pentru Sufletul Invincibil.

Dar eu le-am mulțumit zeilor prea multă vreme și le-am mulțumit degeaba. Vreau să-mi pun la dosar și o lamentație, fără a folosi măcar ca fundal Colinele Euganeene pentru a-i da un pic de culoare. Din cîte am văzut eu, nu era nicăieri nici urmă de Colină Euganeană.

Numai că uneori vasul crăpat trebuie păstrat în cămară, trebuie folosit în continuare, căci e indispensabil în gospodărie. Nu va mai putea fi niciodată încălzit pe mașina de gătit și nici pus la spălat în lighean împreună cu celelalte vase, nu va putea fi așezat dinaintea oaspeților, dar tot mai poți să pui biscuiți în el seara tîrziu sau să-l vîri în răcitor, cu resturile de mîncare în el...

Așa că iată continuarea – istoria ulterioară a vasului crăpat.

Tratamentul obișnuit pentru cei ce se prăbușesc este să se gîndească la cei aflați cu adevărat în mizerie sau la cei afectați de boli fizice – asta reprezintă o sursă de beatitudine pentru deprimați în general și un sfat salutar potrivit pentru oricine în timpul zilei. Dar la ora trei noaptea un pachet uitat are o importanță tragică la fel de mare ca o condamnare la moarte, iar tratamentul nu are efect – și cînd sufletul e cufundat cu adevărat în întunericul nopții, în fiecare zi e mereu ora trei

noaptea. La o asemenea oră ai tendința de a evita cît mai mult posibil să înfrunți lucrurile, retrăgîndu-te într-un vis infantil – numai că ești neconținut smuls din el de feluritele contacte cu lumea. Te achiți de aceste sarcini cît mai repede și mai superficial, apoi te retragi iarăși în vis, cu speranța că lucrurile se vor echilibra de la sine prin cine știe ce reușită măreață de ordin material sau spiritual. Numai că, pe măsură ce retragerea se prelungește, acea reușită devine din ce în ce mai improbabilă – nu mai aștepti risipirea unei singure amărăciuni, ci mai degrabă devii martorul fără voie al unei execuții, al dezintegrării propriiei personalități...

Dacă nu intră cumva în scenă nebunia, medicamentele sau alcoolul, această etapă duce în cele din urmă la un blocaj și e urmată de o tăcere goală. Acum poți încerca să estimezi ce ți s-a luat și cu ce ai rămas. Abia cînd am ajuns să trăiesc această tăcere, mi-am dat seama că trecusem prin două experiențe similare.

Prima s-a petrecut în urmă cu douăzeci de ani, cînd eram în anul al treilea la Princeton și am părăsit facultatea din cauza unei boli diagnosticate ca fiind malarie. În urma unei radiografii făcute doisprezece ani mai tîrziu, s-a dovedit că fusese vorba de tuberculoză – o formă ușoară, căci după cîteva luni de odihnă, m-am întors la facultate. Dar am rămas fără mai multe funcții, dintre care cea mai importantă era aceea de președinte la Triangle Club, fără o idee de comedie muzicală și am picat și un curs. Pentru mine facultatea n-avea să mai fie niciodată la fel ca înainte. Asta fiindcă nu mai aveam cum să obțin diplome de merit sau medalii. Într-o după-amiază de martie am avut senzația că pierdusem absolut toate lucrurile după care tînjeam – și în noaptea aceea am vînat pentru prima oară spectrul feminității, care face ca, pentru o scurtă perioadă de timp, orice altceva să pară nesemnificativ.

Peste mulți ani mi-am dat seama că ratarea șansei de a deveni vedetă în facultate a fost una benefică – în loc să activez în tot felul de comitete, m-am aruncat cu pasiune asupra poeziei engleze. Cînd mi-am dat cum stă treaba, m-am apucat să învăț

cum să scriu. Dacă ne gândim la principiul lui Shaw conform căruia „Dacă nu obții ce-ți place, ai face bine să-ți placă ce obții“, am avut un noroc chior – dar în momentul respectiv mi-a picat greu și m-a amărît să știu că îmi încheiasem cariera de lider al semenilor mei.

De atunci încoace n-am mai fost în stare să concediez un servitor incapabil, iar cei care sînt capabili de așa ceva mă uimesc și mă impresionează. O veche dorință de dominație asupra celorlalți mi-a fost frîntă și a pierit. Viața din jurul meu era un vis solemn, iar eu supraviețuiam prin scrisorile trimise unei fete din alt oraș. Din astfel de zdruncinături nu îți mai revii – devii o altă persoană și în cele din urmă acea nouă persoană își găsește alte lucruri care să-l intereseze.

Celălalt episod similar cu situația mea actuală s-a petrecut după război, cînd mi-am extins prea mult zona de operațiuni. A fost una din acele povești de dragoste sortite eșecului din lipsă de bani, iar într-o bună zi fata i-a pus capăt, apelînd la argumentul bunului-simț. De-a lungul unei veri lungi și pline de disperare, în loc să mai scriu scrisori, am scris un roman, așa că totul s-a terminat cu bine, numai că s-a terminat cu bine pentru o altă persoană. Bărbatul cu buzunarul plin de bani zornăitori, care peste un an s-a căsătorit cu fata respectivă, avea să nutrească veșnic o neîncredere persistentă, o ostilitate față de clasa celor lipsiți de griji – nu o încrîncenare de revoluționar, ci ura mocnită a unui țaran. În toți acești ani n-am încetat nici o clipă să mă întreb de unde proveneau banii prietenilor mei și nici să mă gândesc că s-ar putea ca la un moment dat unul dintre ei să pună mîna pe iubita mea prin nu știu ce soi de *droit de seigneur*.

Am trăit vreme de șaisprezece ani mai mult sau mai puțin în pielea acestei alte persoane, suspicios față de cei bogăți și totuși trudind să cîștig banii cu ajutorul cărora să mă pot bucura și eu de libertatea de mișcare și seninătatea cu care unii dintre ei își condimentau viețile. În toată această perioadă, așa cum era de așteptat, mulți cai au murit sub mine: Mîndrie Rănită,

Așteptare Înșelată, Necredință, Fandoseală, Lovitură Dură, Nu Mai Fac. Iar după o vreme nu mai aveam douăzeci și cinci de ani, apoi nu aveam încă treizeci și cinci și nimic n-a mai fost la fel ca înainte. Numai că nu-mi amintesc ca, în toți acei ani, să fi avut măcar un moment de demoralizare. Am văzut oameni onești trecînd prin clipe de depresie sinucigașă – unii dintre ei au cedat și au murit –, i-am văzut pe alții revenindu-și și bucurîndu-se de un succes mai mare decît am avut eu, dar moralul nu mi-a scăzut sub nivelul dezgustului față de propria-mi persoană în nici una din dățile cînd m-am dat agresiv în spectacol. Necazurile nu sînt neapărat legate de demoralizare – demoralizarea își are propriul bacil, la fel de diferit de necaz cum e artrita de o articulație înțepenită.

Primăvara trecută, cînd soarele mi-a fost umbrit de un nou vâl de nori, n-am făcut imediat legătura cu cele întîmplate în urmă cu cincisprezece sau douăzeci de ani. Abia treptat a început să se vădească un anumit aer de familie – o zonă de operațiuni prea extinsă, o epuizare accelerată a forțelor, o mobilizare a unor resurse fizice pe care nu le dețineam, ca un ins care scoate din cont mai mulți bani decît are. Lovitura aceasta a avut un impact mult mai violent decît celelalte două, dar altfel era una similară – o senzație că stăteam în picioare, în amurg, într-un poligon de tragere pustiu, cu o pușcă descărcată în mîini și cu toate țintele doborîte. Nu înfruntam nici o problemă – doar o tăcere umplută de sunetul propriei mele respirații.

Tăcerea respectivă includea o imensă nepăsare față de toate obligațiile, o depreciere a tuturor valorilor mele. Credința înfocată în ordine, ignorarea motivelor sau a consecințelor și favorizarea acțiunilor la nimereală și pe ghicite, sentimentul că măiestria și hărnicia vor fi utile oriunde și oricînd – toate aceste convingeri și multe altele au dispărut una cîte una. Mi-am dat seama că romanul, care în anii maturității mele era cel mai puternic și mai maleabil mijloc de transmitere a gîndurilor și emoțiilor de la o ființă umană la alta, începea să se subordoneze unui gen de artă mecanică și colectivă care, indiferent dacă era

produsă de negustorii de la Hollywood sau de idealişti din Rusia, nu putea să reflecte decît cele mai plate gînduri și cele mai evidente emoții. Era un gen de artă în care cuvintele se subordonau imaginilor, iar individualitatea era doborîtă de inevitabilul angrenaj mediocru al colaborării. Cam prin 1930 presimțeam deja că filmele sonore vor face ca pînă și scriitorii cel mai bine vînduți să devină la fel de învechiți ca filmele mute. Oamenii încă mai citesc, fie și recomandările lunare ale profesorului Canby¹ – prin bibliotecile drogheriilor copiii curioși își vîră și acum nasul prin mizeriile publicate de domnul Tiffany Thayer –, dar era o umilință iritantă, care pentru mine a devenit o obsesie, să vezi cum puterea cuvîntului scris ajunge să fie subordonată unei alte puteri, una mai sclipicioasă și mai ordinară...

Ce am prezentat aici e doar o mostră din lucrurile ce mă bîntuiau în lunga noapte – era ceva ce nu puteam nici să accept, nici să înfrunt, ceva ce tindea să-mi facă toate strădaniile anacronice, așa cum lanțurile de magazine i-au nenorocit pe micii prăvăliași, o forță exterioară de neînfrînt...

(Acum, cînd mă uit la ceasul ce stă în fața mea pe birou și văd cît de multe minute au trecut, am senzația că fac morală...)

Ei bine, cînd această perioadă de tăcere m-a copleșit, am fost silit să adopt o măsură pe care nimeni nu o ia vreodată de bunăvoie: m-am văzut nevoit să gîndesc. Doamne, cît de greu era! Mutarea imenselor cutere tănuite. Cînd m-am oprit epuizat pentru prima dată, m-am întrebat dacă gîndisem de fapt vreodată. După mai multă vreme am ajuns la niște concluzii pe care le consemnez acum aici:

1) Că în realitate, dacă lăsăm la o parte problemele legate de meșteșugul meu, gîndisem foarte puțin. Vreme de douăzeci de ani conștiința mea intelectuală fusese un bărbat anume. Acest bărbat era Edmund Wilson.

1. Henry Seidel Canby (1878-1961), profesor universitar, critic și editor american, a fost vreme îndelungată redactor-șef al publicației *Book of the Month*, care le furniza cititorilor, pe bază de abonament, recomandări lunare de lectură.

2) Că un alt bărbat a reprezentat percepția mea asupra „traului bun“, deși în zece ani nu l-am văzut decît o dată, iar între timp s-ar putea să fi și murit. Se ocupă de comerțul cu blănuri în nord-vestul țării și nu i-ar face plăcere să-și vadă numele menționat aici. Dar atunci cînd eram la strîmtoare, încercam să îmi imaginez cum ar fi gîndit *el*, cum ar fi acționat *el*.

3) Că un al treilea contemporan îmi slujise drept conștiință artistică – nu îi imitasem stilul contaminant, pentru că propriul meu stil, așa cum e el acum, mi s-a format înainte ca el să publice ceva, dar cînd eram la ananghie, mă simțeam teribil de atras de el.

4) Că un al patrulea bărbat ajunsese să îmi dirijeze relațiile cu alți oameni atunci cînd ele erau reușite: ce să fac, ce să zic. Cum să-i fac pe oameni fericiți, cel puțin pentru scurt timp (în opoziție cu ideile doamnei Post despre felul în care poți să faci pe oricine să se simtă complet incomfortabil printr-un soi de vulgaritate sistematică). Țsta e un lucru care m-a dezorientat mereu și m-a făcut tot timpul să-mi doresc să ies în oraș și să mă îmbăt, în vreme ce bărbatul acesta văzuse care era situația, o analizase și o înfruntase cu succes, iar pentru mine cuvîntul lui era de ajuns.

5) Că vreme de zece ani conștiința mea politică aproape că nu existase altfel decît ca o sursă de ironie în scrierile mele. Cînd am început să fiu iarăși interesat de sistemul sub a cărui oblăduire funcționam, mi l-a descris, cu un amestec de pasiune și aer proaspăt, un bărbat mult mai tînăr ca mine.

Prin urmare, nu mai exista nici un fel de „eu“ – nici o bază pe care să-mi structurez stima de sine – cu excepția capacității mele nelimitate de a trudi, pe care se părea că nu o mai dețineam. Era ciudat să nu ai nici un sine – să fii ca un băiețel lăsat singur într-o casă mare și care știe că acum ar putea să facă tot ce are chef, dar își dă seama că nu are chef să facă nimic...

(Ceasul arată că a trecut o oră și eu abia dacă am atins ideea de bază. Am anumite îndoieli că ar fi una care să intereseze publicul larg, dar dacă e cineva care vrea să știe mai mult, mi-au